

A köznapok nyúge eltűnik – szociológus az ünnepekről

Pogonyi Lajos interjúja

Mi is valójában az ünnep? Nemrég egy tévéműsorban a meginterjúvult járókelő tömören annyit válaszolt: „Ünnep az, aminek az emberek örülni tudnak.” Tényleg ennyire csábítóan egyszerű a felelet? — kérdeztük Csepeli György szociálpszichológustól, az ELTE Szociológiai Intézetének docensétől.

– Az emberek gyakran összekeverik az ünnepnapokon kapott ajándék vagy jutalom fölött érzett örömeiket az ünneppel. Senki ne vegye zokon, de ez nem más, mint a pavlovi feltételes reflex. Az igazi ünnep ugyanis mindig kollektív. Megérezzük valamit abból, hogy előttünk is voltak, utánunk is lesznek emberek. Ilyenkor sorsközösségben érezzük magunkat, és ez enyhíti a feszültséggel terhes szomorúságot, amely abból fakad, hogy esendők, mulandóak és magányosak vagyunk. Az ünnepeken tehát, ha csak rövid időre is, feloldódunk. Az ünnep ösfunkciója is mágikus: a köznap nyúge eltűnik; ami tilos a hétköznapokon, az ilyenkor szabad. Az ünnep a szabadság öröme, de nem a korlátlan szabadságé, hanem a szürkeség felett aratott, múltó győzelem öröme.

Népszabadság: - Mondhatjuk tehát, hogy az emberek a maguk vigasztalására „találták ki” az ünnepeket?

– Azért találták ki, hogy a monoton napok szürke árját megtörjék.

Népszabadság: - Tudunk-e ünnepelni?

– Nem. Mégpedig több ok miatt nem. A legutóbbi negyven év felemás modernizációja következtében a régvolt közösségek: a helyi és vallási csoportok, a kultúregyletek, a dalárdák darabokra hulltak, és sok érzelmileg kiéhezett, egymással versengő individuum maradt hátra. A kollektív kapcsok fellazultak, és így az ünnepeknek óhatatlanul nem teljesül a funkciója: hiányzik belőlük a kollektivitás, a közösségiség. Másrészt a magánünnepek a kényszer mozzanatait tartalmazzák. Gondoljon csak a névnapokra! A megmaradt közösségi ünnepek is kiürültek, mert sok vallási ünnep már nem munkaszüneti nap. Sokan nem tudják, hogy mi az a Pünkösöd vagy a Gyümölcsoltó Boldogasszony. Pedig nemcsak liturgikus szerepet töltöttek be hajdanán, mérföldkövek is voltak. A mindenki által ismert vallási ünnepek — a húsvét és a karácsony — gyakran csak annyiban különböznek a hétköznapoktól, hogy ilyenkor nem kell dolgozni, jobbakat eszünk és ajándékokat osztogatunk egymásnak, pótlandó az ünnep igazi lényegét. Erre vallásszociológiával foglalkozó szakértők mutattak rá, és arra a következtetésre jutottak, hogy vannak ünnepnapok katolikusok, ünnepnapok zsidók és így tovább. Ők már csak halványan ismerik az ünnepek mondandóját, és azokat nem kollektívan ülik meg.

Népszabadság: - Úgy tapasztalom, hogy a vallásos emberek közül sokan szeretnék ismét visszaszerezni ünnepeik tisztító jellegét, a szürkeséggel hadakozó tartalmát.

– De valószínű, hogy például a múlt társadalom nagypénteki Magyarországa, amikor gyászenét sugárzott a rádió és be volt tiltva a cigányzene, nem fog visszatérni. Világiasodási,

szekularizációs folyamat ment végbe nálunk — más módon persze, mint Nyugaton —, ám ez nem a vallás „betiltását” jelenti. A modern embernek nem kell kötelezően ateistának lennie, mégis létrejött az a folyamat, amelyben a világegészre vonatkozó vallásosság helyett befelé forduló, személyes vallásosság jött létre.

Népszabadság: - A kollektív ünnepek magánünnepekké váltak?

– És ezzel sajnos hozzá is szürkültek a hétköznaphoz.

Népszabadság: - Kérem, beszéljünk az úgynevezett osztársadalmi, ha úgy tetszik: nemzeti ünnepeinkről!

– Ezek az ünnepek sem jelentenek egyöntetűen biztos összetartó erőt az emberek számára. Nincs meg a családi háttérük, mint a vallási ünnepeknek. Egyetlen nemzeti ünnepünk sem vetélkedhet a két „állócsillaggal”: a húsvéttal és a karácsonnyal, hisz kétezer év áll mögöttük.

Népszabadság: - Melyik nemzeti ünnepet tartja valaki a legfontosabbnak?

– Március 15-e utcahosszal vezet. De ha felsoroljuk március 15-ét, március 21-ét, április 4-ét és augusztus 20-át, kontrollként pedig május 1-jét és november 7-ét, akkor már más a kép. Érdekes módon a vidéken élő, alacsony iskolai végzettségűek inkább április 4-ét, a városi, magasan képzett, főleg fiatal emberek viszont március 15-ét jelölik meg első helyen. Szerintem, akik április 4-ét nevezik meg, mint a legnagyobb nemzeti ünnepünket, alkalmazkodásból, a legutóbbi évtizedek reflexei miatt úgy vélik, illik ezt a napot megjelölni. Az igazsághoz tartozik, hogy a rangsor végén szerepel november 7-e. Egy felmérés szerint az emberek 15-20 százaléka tekinti valóban ünnepnek ezt a napot. A párttagok körében végzett vizsgálatkor sem érte el ez az arány az 50 százalékot. A kutatások szerint augusztus 20-a — talán a történelmi folytonosság okán is — szinte mindenki számára ünnep: az alkotmány, az új kenyér, az államalapító Szent István napja.

Népszabadság: - A magyar történelem mely napjai azok, amelyeket leginkább elfogadnak az emberek ünnepként?

– Mindenekelőtt azok, amelyek alkalmasak a nemzeti összetartás erősítésére, az állam iránti lojalitás, tisztelet mélyítésére. Válságban lévő társadalmakban a mindenki számára elfogadható nemzeti ünnep jobban összekovácsolja az embereket; nem alattvalókként engedelmeskednek, hanem önszántukból tartanak egy rendszert hosszú távon is törvényesnek - mondotta végezetül Csepeli György szociológus.